

Kohti keski-ian juhlaa

Maarit Jaakkola ja Outi Autti

Kulttuurintutkimuksen seura on juhlinut kuluneena vuonna 40-vuotissyntymäpäiväänsä. Ensi vuonna on *Kulttuurintutkimus*-lehden vuoro. Tässä numerossa solmimme yhteen seuran juhlavuotta ja ennakkoimme lehden juhlavuotta haastattelemalla lehden entisiä päätoimittajia ja julkaisemalla Nykykulttuurin tutkimusyksikön 40-vuotisjuhlissa marraskuun alussa pidetyt puheet.

Onko nelikymppinen lehtenä vanha? Tieteellisten seurain valtuuskunnan ylläpitämän Julkaisufoorumin paneelissa ”Historia, arkeologia ja kulttuurien tutkimus”, johon *Kulttuurintutkimus* kuuluu, on 49 suomenkielistä nimekettä, joiden keskimääräinen ikä on liki 40 vuotta. Jos lasketaan kolmen yhteiskunnallis-humanistisen paneelin suomenkieliset Jufo 2-tason julkaisut, joita on yhteensä 13 kappaletta, lehtien keski-ikä on runsaat 52 vuotta. Erot lehtien välillä ovat kuitenkin suuria. Paneeliin *Kulttuurintutkimuksen* kanssa kuuluu viisi yli 100-vuotiasta senioria: *Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia*, *Historiallinen arkisto*, *Suomen Museo*, *Historiallinen aikakauskirja* ja *Kalevalaseuran vuosikirja*. Jos katsotaan vain saman paneelin kakkostason julkaisuja, niiden keski-ikä on runsaat 92 vuotta. Paneelin nuorin, *Lähihistoria*, perustettiin vasta vuosi sitten.

Kulttuurintutkimuksen kehityskaari muistuttaa monien muiden kotimaisten ja ulkomaisten lehtien kasvukäyryä. Useat 1970-luvulla perustetut akateemiset lehdet ovat muuttuneet tiedotuslehdistä tai katsaustyyppisistä toimitteista ammatillisesti tuotetuiksi ja taitetuiksi vertaisarvioituksi tieteen julkaisemisen kanaviksi. Lehden muuttuminen vertaisarvioituksi ei kuitenkaan ollut itsestäänselvyys – vielä vuosituhannen vaihteessa lehden pitkäaikainen päätoimittaja Vesa Niinikangas (2000, 2) arveli, ettei lehdestä ”näillä näkymin tule referee-julkaisua”. Nykyään ajatellaan, että vertaisarvioinnin prosessi on tieteen elintärkeää laadunvarmistusta, joka sitoo tutkijoita osaksi tiedeyhteisöä ja sen keskustelua. Toisaalta vertaisarvioijien etsiminen ja löytäminen sekä muokkauskierrokset tekevät julkaisuprosesseista pidempiä ja kuormittavat tutkijoita, jotka tekevät arviointia vailla erillistä korvausta. Ennenkään lehden tekemisessä ei toki kyllä laskettu tunteja ja säästely itseä; lehteä tehtiin monin vapaaehtoisvoimin, ja myös oman työajan ulkopuolella.

Kun Suomen Akatemian kulttuurin tutkimuksen yhteistyöryhmä, alkujaan noin 30 tutkijan yhteenliittymä, päätti perustaa *Kulttuuritutkimus*-lehden 1984 – tuolloin ilman n-kirjainta – elettiin aikaa ennen internetiä. Suuri haaste oli tiedonkulku, ja paperisella lehdellä oli tärkeä tehtävä koota yhteen ja levittää tietoa. Samaan aikaan tietotekniikan kehittyminen teki mahdolliseksi erilaisten tietokantojen rakentamisen, ja Jyväskylän yliopiston kirjastoon kaavailtiin kulttuurin tietopalvelua, ”atk-pohjaista tietorekisteriä” ja siihen liittyvää tutkimustiedon ”informaatiopalvelua” (Viljanen 1984). Nykyään yliopistot dokumentoivat julkaisunsa itse, ja eri maissa on olemassa useita kattavia tietokantoja ja tieteenalakohtaisia kuratoituja portaaleja. Haasteena ei ole pääsy tiedon luo, vaan yleiskuvan muodostaminen. Tutkijat ovat yhä erikoistuneempia ja seuraavat erikoistuneita tiedon kenttiä. Avuksemme povataan tekoälyä, jonka avulla voimme käsitellä laajoja tietoaaineistoja entistä paremmin. Tekoälyä käsiteltiin myös vuoden 1988 teemanumerossa ”Mitä bittien takana?”, jossa opetusministeriön tietokonepäällikkö Auvo Sarvanto piti houkuttelevana ajatuksena kehittää ”lukija-automaatti tai -robotti, joka tiettyjen heuristiikkojen mukaan lukee tekstejä, noteeraa tietyt asiat ja muodostaa käsityksen raportin sisällöstä” (Niinikangas 1988, 6). Sarvanto tosin erehtyi luulemaan, että sellaisen lukurobotin rakentaminen, joka ”käy kiinni kirjapinon ja härkämpäisesti lukee valtavia kirjamääriä ja laatii kymmenen kärjessä -listan tutkijalle”, minkä jälkeen ”tutkija voi paneutua pienempään määrään kirjoituksia”, olisi mahdollista vasta noin 2088. Vuonna 2023, kun digitaalinen humanismi on kehittynyt omaksi alakseen, kaikkien ulottuvilla oleva tekoäly pystyy suorittamaan paljon monimutkaisempia asioita – ja tekoälyn hyödyntäminen on mahdollista kenelle tahansa tutkijalle ilman, että tutkijan tarvitsee ymmärtää mitään tietokonejärjestelmien neuroverkoista ja syväoppimisesta.

Pelkkä tiedotus- ja julkaisukanava lehti ei kuitenkaan ole ollut, eikä sitä soisi sellaisena pidettävänkään, vaan lehdellä on aina ollut myös tärkeä identiteetinmuodostustehtävä. Alan itsemäärittely on ollut yksi useimmiten pääkirjoitusten kirjoittajia ja haastatteluiden tekijöitä puhuttaneista aiheista.

Kulttuurin tutkimuksen yhteistyöryhmää perustettaessa kulttuurin käsite haluttiin pitää ”lievän epämääräisenä”, sillä ajateltiin ”kulttuurin kasvavan käytössään” (Eskola 1984, 3). Sittemmin alan

tutkimuksen on katsottu liikkuvan brittiläisen *cultural studies* -perinteen ja monitieteisen tieteenala-identiteetin välillä. Vuosikerran 19 haastattelussa (Kovala ym. 2002, 1) professori Mikko Lehtonen totesi seuraavasti: ”[O]n katsottu tärkeäksi, että ala yrittää määritellä itse itseään, identiteettiään ja kontekstejaan ottamatta omaa olemassaoloaan annettuina siten kuin monet perinteiset oppialat tulevat tehneeksi, oman institutionaalisen roolinsa kautta.” Mitä vakiintuneemmiksi rakenteet muodostuvat, sitä houkuttelevampaa on ottaa itsensä institutionaalisen annettuna. Tämä vaara piilee myös ajatuksessa kulttuurintutkimuksesta monitieteisenä kohtaauspaikkana, jota monesti on vaalittu.

Kohtaauspaikan ei tule olla sellainen, johon päästetään vain itsensä jo valmiiksi moni- tai poikkitieteelliseksi käsittävät. Monelle tutkijalle *Kulttuurintutkimus*-lehti näyttäytyy myös kauttakulku-alueena. Heidän kotipesänsä saattaa olla sosiologiassa, kasvatustieteissä, uskontotieteissä tai maantieteessä – joissa toki jo sinänsä on monitieteisiä aineksia – ja he vaeltavat kulttuurintutkimuksen monitieteelliselle kohtaauspaikalle turisteina, altistamaan itsensä vieraille vaikutteille. Tuolta matkalta vierailijat palaavat monesti takaisin erilaisena kuin sinne lähtivät. Tämäntyypiselle läpivirtaukselle meidän on annettava tilaa, sillä sen kautta voi syntyä jotain uutta, josta kaikki hyötyvät: niin tutkijat ja heidän yhteisönsä kuin kulttuurintutkimuksen vakiintuneempi yhteisö. Me voimme julkaisijana edellyttää aiheiden käsittelyä omalla alueellamme ”kulttuurintutkimuksellisesta näkökulmasta”, mutta siinä meidän tulee myös auttaa kirjoittajia. Tästä virtauksesta keski-ikäinen voi parhaimmillaan ammentaa itselleen uusiutuvaa voimaa.

Sen lisäksi, että tieteelliset prosessit hallinnoidaan systemaattisesti, vaaditaan aina ripaus innovatiivisuutta ja halua tehdä toisin. Kulttuurintutkimuksellisuuden vaaliminen on sidoksissa ilmaisu-keinoihin, joten niitä tulee alati kehittää, ja erilaisten formaattien kehittäminen on ollut jatkuva linja *Kulttuurintutkimus*-lehden kehityksessä. Formaattien kehittäminen on painetussa lehdessä rajoittunut lähinnä uusien palstojen perustamiseen, uusien tyylien kokeiluun ja taiton muunteluun. Formaattien kehittäminen on ajankohtaista myös jatkossa, kun lehdellä on yhä laajemmin ja realistisemmin käytettävissään sekä painetun että verkkolehden kaikki keinot. Samalla, kun punnitaan, miten kauan lehti voi jat-

kaa painetun julkaisun perinnettään, on pohdittava, miten verkkojulkaisemisen mahdollisuuksia kehitetään. Kyse ei ole kuitenkaan pelkästään tekstien julkaisemisesta kahdessa eri kanavassa, painetussa ja digitaalisessa. Esimerkiksi journalismissa, mukaan lukien kulttuurijournalismissa ja -kritiikissä, on viime vuosina puhuttu ”tapahtumistumisesta”, jossa tekstien kirjoittamisen ja julkaisemisen sijaan yleisöön luodaan kontakteja järjestämällä live-tapahtumia ja foorumeita, joilla yleisö itse osallistuu. Tapahtumat ovat kulttuurin – mutta voisi ajatella, että myös tieteen – yleisötyötä, johon kuuluu lisäksi eräänlainen kasvatustehtävä.

Ensi vuonna *Kulttuurintutkimus* on mukana neljän muun tiedelehden kanssa järjestämässä kevääksi monitieteistä tiedejulkaisujen virtuaalista lukupiiriä, jonka aiheena on nuoriso. Tuotamme yhdessä *Aikuiskasvatuksen*, *Alue & Ympäristön*, *Versus*-lehden ja tänä vuonna 40 vuotta täyttäneen *Nuorisotutkimuksen* kanssa Suomen tiedekustantajien liiton apurahalla lukupiireistä myös podcast-jaksoja Politiikasta.fi-sivustolle. Alkuvuodesta verkkoon julkaistaan vihdoin myös valtaosa *Kulttuurintutkimuksen* pitkästä historiasta kaikkien luettavaksi. Kehitämme lisäksi lehtemme formaatteja verkossa ja sosiaalisessa mediassa. Tähän työhön kutsumme mukaan kaikkia teitä kulttuurintutkijoita ja kysymme, pystyykö tietyt ideat ilmaisemaan joskus myös muun kuin kirjoitetun tekstin keinoin. Koska monimediaisten tekstien tuottamiseen tarvitaan teknistä tukea, olemme kehittäessämme ja toteutuksessa apunanne.

LÄHTEET

Eskola, Katarina (1984) Suomen Akatemian kulttuurin tutkimuksen yhteistyöryhmä aloitti toimintansa. *Kulttuurintutkimus* 1(1984):1, 2–5.

Kovala, Urpo, Lehtonen, Mikko, Peltonen, Eeva, Vainikkala, Erkki (2002) Puhetta kulttuurintutkimuksesta. *Kulttuurintutkimus* 19(3), 1–4.

Niinikangas, Vesa (1988) Tietotekniikka ja kulttuurintutkimus. *Kulttuurintutkimus* 5(1), 3–9.

Niinikangas, Vesa (2000) Uusi tilikausi alkaa. *Kulttuurintutkimus* 17(1), 1–2.

Viljanen, Markus (1984). Tutkimuksesta tietopankkeihin: Kulttuurintutkimuksen informaatiopalvelujen kehittämisestä. *Kulttuurintutkimus* 1(1), 8–16.